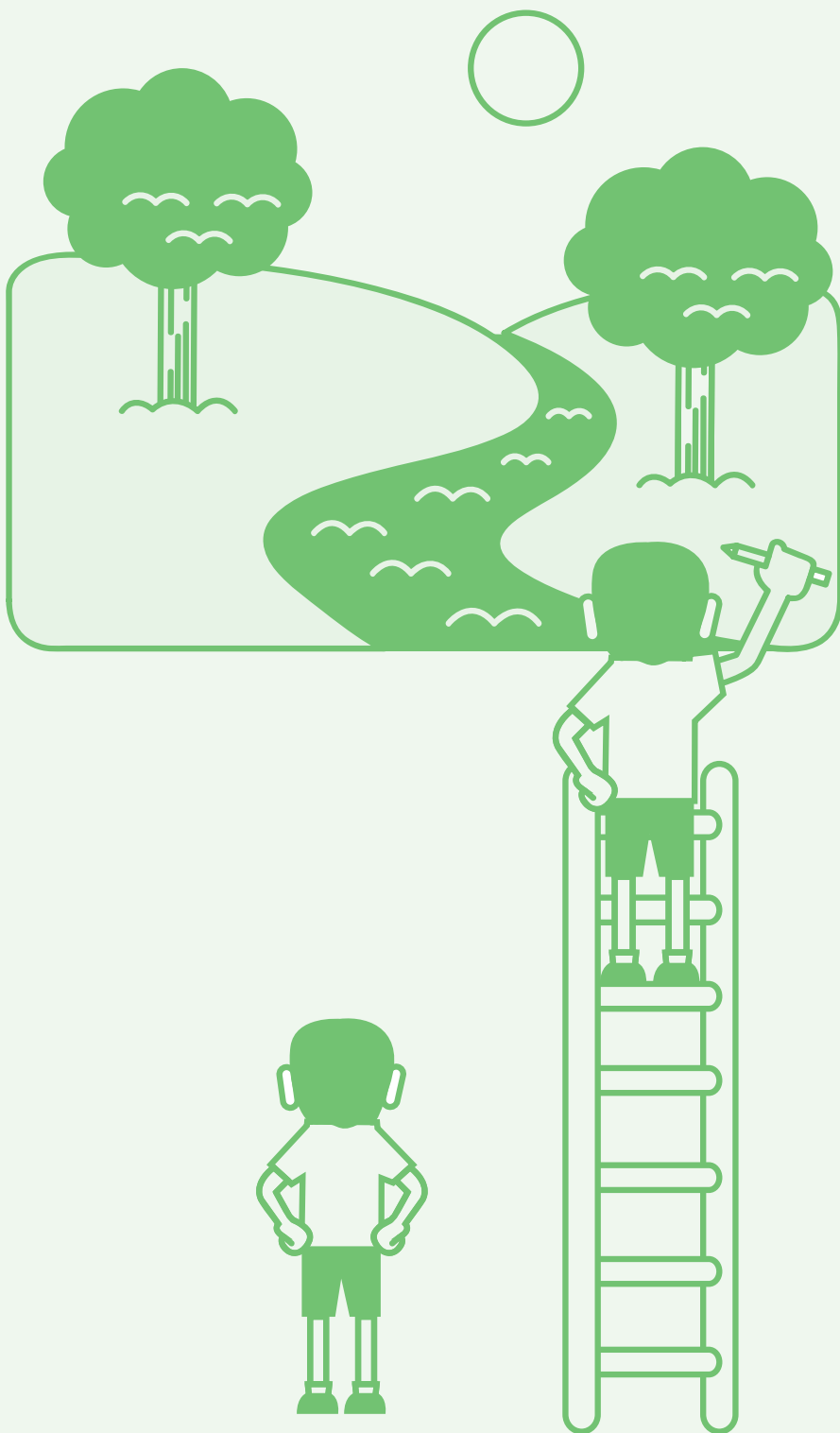

06

ป่าไม้-สายน้ำ-มนุษย์ สามกอหเส้าแห่งความสุขของทุกชีวิต

โดย : กลุ่มเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาฟื้นฟูห้วยทราย
ไผ่ยืนยง โรงเรียนร่องคำ จ.กาฬสินธุ์

ป่าไม้คือต้นกำเนิดของสายน้ำ และเพราะมีน้ำ ป่าไม้จึงดำรงอยู่ได้
เช่นเดียวกับมนุษย์ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยป่าไม้และสายน้ำในการดำรงชีวิต
ช่วยดูแลรักษาให้ป่าไม้และสายน้ำดำรงอยู่ได้

ถึงที่สุดแล้ว ป่าไม้-สายน้ำ-มนุษย์ จึงเป็นเหมือนหินสามเส้าที่ต่างต้อง
พึ่งพาอาศัยและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน หากหินก้อนใดก้อนหนึ่งหายไป อีกสองก้อน
ก็ยากที่จะดำรงอยู่ได้

เหมือนเช่นที่ อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ ที่วันนี้สายน้ำซึ่งเป็นเหมือนสายเลือด
หล่อเลี้ยงทุกชีวิตในพื้นที่โดยรอบ กำลังเสื่อมโทรมและแห้งเหือดลง จึงถึงเวลา
ที่เยาวชนและชุมชนในฐานะก้อนเส้าหนึ่ง ต้องลุกขึ้นมาร่วมกันฟื้นฟูสายน้ำให้กลับมา
ไหลชุ่มเย็นอีกครั้ง

เพื่อความสมดุลของระบบนิเวศ และเพื่อความสุขของทุกชีวิต

การอนุรักษ์ลำห้วยทรายเป็นการต่อยอด ความคิดและสานต่องานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง โดยเรียนรู้การทำงานจากรุ่นสู่รุ่น และอาศัย การมีส่วนร่วมของทุกคน

ห้วยทราย ในวันแห่งมอง

‘ลำห้วยทราย’ เป็นสายน้ำเล็กๆ ที่มีต้นกำเนิดมาจากป่าดงแม่แฝด อ.ดอนจาน จ.กาฬสินธุ์ ทอดตัวผ่าน อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ และไหลลงสู่แม่น้ำชีบริเวณ ต.สะอาด อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด รวมระยะทางทั้งสิ้น 42 กิโลเมตร

แม้จะเป็นเพียงลำน้ำสายเล็กๆ แต่ด้วยความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ลำห้วยทราย กลายเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ และมีน้ำในการอุปโภคบริโภคและประกอบเกษตรกรรม

อย่างไรก็ตาม ในฤดูน้ำหลาก น้ำจะไหลเชี่ยวแรงกัดเซาะตลิ่ง ทำให้ ลำห้วยทรายตื้นเขิน ไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี ยิ่งในฤดูแล้ง น้ำจะเหือดแห้งเพราะน้ำส่วนใหญ่อยู่ใต้พื้นทราย ทำให้ชุมชนไม่มีน้ำใช้ทำเกษตรกรรม ทั้งปัจจุบันยังมีการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบลงสู่ลำห้วยโดยตรง ทำให้ลำห้วยทรายเริ่มเกิดภาวะเสื่อมโทรมลง

“แต่ก่อนห้วยทรายมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นแหล่งอาหารและผู้คนได้ใช้ประโยชน์จากน้ำและป่า สองฟากฝั่งมีชาวบ้านอยู่กัน เป็นชุมชนใหญ่ หากเราไม่ช่วยกันดูแลรักษาก็จะส่งผลต่อผู้คน” นิธนันท์ นาเมืองรักษ์ หรือ ‘ก้อย’ อดีตประธานชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าว

ด้วยความห่วงใยในลำห้วยอันเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชนมา นับแต่อดีตกาล ‘กลุ่มเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาฟื้นฟูห้วยทรายให้ยั่งยืน’ จึงถูกก่อตั้งขึ้น โดยเป็นการรวมกลุ่มกันของนักเรียนใน ‘ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม’ โรงเรียนร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ ที่ทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง มาเนิ่นนานในลักษณะของเครือข่ายรุ่นพี่-รุ่นน้อง โดยแกนนำที่เป็นเยาวชนคนกว่า 40 คนมุ่งหวังที่จะรักษาและฟื้นฟูลำห้วยทรายให้ใสสะอาด ให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและโรงเรียนโดยรอบ นับแต่ก่อตั้งจนปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 8 ปีแล้ว

จิตสำนึกจาก ‘พี่’ สู่ ‘น้อง’ และแรงผลักดันจาก ‘ครู’ สู่ ‘ศิษย์’

แม้จะเป็นเพียงเยาวชน แต่ต้องยอมรับว่ากลุ่มมีบุคลากรที่มีศักยภาพและความเข้มแข็งไม่น้อยหน้าผู้ใหญ่ ซึ่งนั่นเกิดจากกระบวนการการสืบทอดคนทำงานจากรุ่นสู่รุ่น จากพี่สู่น้อง โดยเฉพาะจิตสำนึกในการรักษาและฟื้นฟูลำห้วยทราย

“การอนุรักษ์ลำห้วยทรายเป็นการต่อยอดความคิดและสานต่องานจากรุ่นพี่สู่น้อง โดยเรียนรู้การทำงานจากรุ่นสู่รุ่น และอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกคน” ก้อย ในฐานะผู้นำการทำกระบวนการกลุ่ม กล่าวถึงการส่งต่อจิตสำนึกสู่น้อง

และนอกจากรุ่นพี่ที่ช่วยชี้นำแล้ว อีกปัจจัยที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มอย่างยิ่ง นั่นก็คือ อาจารย์ที่ปรึกษาและโรงเรียน

“เราบูรณาการให้การทำโครงการด้านสิ่งแวดล้อมกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิชาเรียน มีการจัดทำโครงงานวิทยุสู่ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการนำโครงงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเรียน การเรียนการสอนก็เปลี่ยนไป จากแต่เดิมครูจะเป็นคนสอนอย่างเดียว เราก็ได้เรียนรู้จากเด็กและนำไปสอนในสาระวิชาการที่เราสอนได้ด้วย” กล่อมจิต ดอนภิรมย์ อาจารย์ที่ปรึกษาของกลุ่ม กล่าวด้วยรอยยิ้ม

และเป็นเพราะแรงผลักดันของอาจารย์ร่วมกับแกนนำนี้เอง โครงการเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาฟื้นฟูห้วยทรายให้ยั่งยืน’ จึงเกิดขึ้น และได้เข้าร่วมในโครงการปลูกใจ รักษาโลก ในเวลาต่อมา

เข้าถึงปัญหา

สร้างเครือข่าย และขยายจิตสำนึก

หลังจากได้รับการสนับสนุนจากโครงการ กิจกรรมแรกที่กลุ่มได้จัดทำขึ้น ก็คือ กิจกรรมการศึกษาระบบนิเวศลำห้วยทราย ลงพื้นที่สำรวจและศึกษาชุมชน โดยรอบลำห้วยทราย โดยมีปราชญ์ชาวบ้านผู้เฒ่าผู้แก่มาให้ความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของชุมชน การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าบริเวณห้วยทรายในอดีต การเปลี่ยนแปลงสภาพของสายน้ำ จนทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้ นำข้อมูล มาประมวลวิเคราะห์ นำไปใช้ในการวางแผนการทำงานเพื่อรักษาระบบนิเวศ ดั้งเดิมของลำห้วยทรายต่อไป

เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เกิดขึ้นในวงกว้าง กลุ่มจึงได้จัดกิจกรรม เดินรณรงค์และประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย เพื่อสร้างแนวร่วมและสื่อสาร ทำความเข้าใจกับชุมชน ให้ช่วยกันดูแลรักษาลำห้วยทราย โดยเริ่มต้นง่าย ๆ จาก ครวัเรือนของตนเอง ด้วยการไม่ทิ้งขยะลงลำห้วย ลดการใช้สารเคมี ไม่ปล่อยน้ำเสีย จากครวัเรือนลงลำห้วย และนำผลจากการลงศึกษาข้อมูลลำห้วยทรายมาบอกต่อ ถึงความเปลี่ยนแปลงไปของลำห้วยทราย รวมไปถึงขอความร่วมมือจากหน่วยงาน ในท้องถิ่น ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเทศบาลอำเภอร่องคำ

นอกจากการสร้างแนวร่วมที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว อีกกลุ่มที่ขาดไม่ได้ก็คือ เยาวชน ด้วยแรงสนับสนุนจากภาคีและชุมชน กลุ่มจึงได้จัดกิจกรรม ‘ค่ายนักรบ สิ่งแวดล้อม’ ณ โรงเรียนร่องคำ เพื่อสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ให้แก่นักเรียนในพื้นที่ อ.ร่องคำ อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ และ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ ลำห้วยทรายไหลผ่าน โดยมีนักเรียนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมถึง 200 คน จาก 4 โรงเรียน ถือเป็นการขยายเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ในการช่วยกันดูแลลำห้วยทราย และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ความสำเร็จ

เกิดได้จากการลงมือทำ

หลังจากขยายแนวร่วมในชุมชน และส่งต่อจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในพื้นที่ แล้ว ก็ถึงเวลาที่กลุ่มจะได้สร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นด้วยการลงมือทำจริง โดย จัดกิจกรรม ‘งานรวมพลคนรักลำห้วยทราย’ ซึ่งเป็นการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ลำห้วยทราย โดยมีทั้งไม้ยืนต้นที่เป็นพันธุ์ไม้ท้องถิ่นกว่า 10,000 ต้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก อุทยานแห่งชาติภูพาน เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศให้แก่ลำห้วยทรายด้วยการเพิ่มปริมาณ ป่าไม้ รวมถึงมีการปลูกหญ้าแฝก ที่เทศบาลอำเภอร่องคำให้การสนับสนุนอีกกว่า 100,000 ต้น เพื่อรักษาหน้าดินไม่ให้พังทลายในยามน้ำหลากอีกด้วย

การจัดเตรียมงาน กลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง ทั้งยังมีแนวร่วมสำคัญจากสถานักเรียนอาจารย์ที่ปรึกษา และโรงเรียนให้การสนับสนุน

กิจกรรมครั้งนี้ได้เรียนรู้การทำงานพร้อมกับ
ลงมือทำงานจริง หนูจะพัฒนางานเก่า และ
สานงานด้านการอนุรักษ์ต่อไป เพื่อพลิกฟื้น
ความสมบูรณ์ของห้วยทรายกลับคืนมาให้ได้

ด้วยดี มีการแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสมของแต่ละคน ขณะที่การเตรียมสถานที่
และการขนย้ายพันธุ์กล้าไม้เข้าไปเตรียมในพื้นที่ปลูก ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วม
อย่างพร้อมใจกัน

จนถึงวันที่ 8 มิ.ย. 2556 ซึ่งเป็นวันจัดกิจกรรม ด้วยแรงประชาสัมพันธ์ของ
สมาชิกและแนวร่วมเยาวชนของกลุ่ม ก็ทำให้มีเด็กนักเรียน ชาวบ้าน ผู้ปกครอง
คนเฒ่าคนแก่ ผู้นำชุมชน รวมถึงเจ้าหน้าที่หน่วยงานของท้องถิ่น มาร่วมงานรวมแล้ว
กว่า 400 คน และทั้งหมดได้ช่วยกันปลูกต้นไม้เลาะริมห้วยทราย เป็นระยะทางกว่า
3 กิโลเมตร นับจากหมู่บ้านเล็กกุดลิง กลาง อ.ร่องคำ ไล่เลาะตามลำห้วยทรายที่
ไหลผ่านทุ่งนาไปจนถึงเขตถนนสายร่องคำ-โพธิ์ชัย

การจัดกิจกรรมจะมีผู้คนมาช่วยกันมากขึ้นทุก ครั้ง เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ ทิมทำงานและ คนเข้าร่วมงานมากกว่าปีที่ผ่านมา

กิจกรรมที่กินเวลากว่า 3 ชั่วโมงเป็นไปอย่างสนุกสนาน สมาชิกช่วยกันทำงานอย่างขะมักเขม้น ทั้งสวัสดิการ บริการน้ำดื่ม เดินถือกระเป๋าช่วยกันเก็บถุงกล้าไม้และขยะระหว่างทาง ฯลฯ ซึ่งเป็นบรรยากาศการทำงานที่มุ่งมั่นตั้งใจบนจิตสำนึกของความรักและห่วงหาอาทรในชุมชน

“ก้าวเข้ามาทำกิจกรรมนี้เป็นครั้งแรกค่ะ วันนี้ทำหน้าที่เป็นช่างภาพและช่วยปลูกต้นไม้ กิจกรรมครั้งนี้ได้เรียนรู้การทำงานพร้อมกับลงมือทำงานจริง หนูจะพัฒนางานเก่า และสานงานด้านการอนุรักษ์ต่อไป เพื่อพลิกฟื้นความสมบูรณ์ของห้วยทรายกลับคืนมาให้ได้” ดารารัตน์ นามพรมมา หรือ ‘ยู๋’ ประธานชมรมฯ คนปัจจุบันเล่าถึงกิจกรรมรวมพลคนรักห้วยทรายด้วยรอยยิ้ม

ศักยภาพที่เกิดขึ้น พร้อมจิตสำนึก

“การจัดกิจกรรมจะมีผู้คนมาช่วยกันมากขึ้นทุกครั้ง เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ ทิมทำงานและคนเข้าร่วมงานมากกว่าปีที่ผ่านมา” คือคำยืนยันจากก้อย ซึ่งบ่งบอกถึงการขยายแนวร่วมที่ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง

และมากกว่าแนวร่วม คือศักยภาพและจิตสำนึกที่เกิดขึ้นอย่างแข็งแกร่งในกลุ่มเยาวชน อันเกิดจากการได้ลงมือทำโครงการ ซึ่งนอกจากทักษะที่ได้จากโครงการอย่างวิธีการปลูกต้นไม้และหญ้าแฝก รวมถึงการบริหารจัดการทีมงานภายใต้ระยะเวลาการเตรียมงานที่จำกัดแล้ว อีกศักยภาพที่เห็นเด่นชัดที่สุดก็คือการแบ่งเวลาที่เยาวชนแต่ละคนล้วนมีภาระหน้าที่ของตัวเองอยู่แล้ว ทั้งเรียนหนังสือ ซ่อมกีฬา ทำงานบ้าน และอื่นๆ แต่ทุกคนต่างก็แบ่งเวลามาทำกิจกรรมอย่างขะมักเขม้น บ่งบอกได้ดีถึงจิตสำนึกที่เกิดขึ้นกับอนาคตของชุมชนเหล่านี้

“อย่างตอนไปขนต้นไม้ก็ไม่ได้บอกน้องๆ เพราะกลัวน้องๆ จะเหนื่อยจึงเดินมาเฉพาะแกนนำ แต่น้องๆ ก็เดินตามกันมาช่วยขนโดยที่เราไม่ได้บอกมันเป็นความประทับใจที่สามารถปลูกจิตสำนึกให้เขาได้” ก้อยกล่าวถึงน้องๆ ด้วยรอยยิ้มภาคภูมิใจ

แม้กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นเพียงกิจกรรมเล็กๆ ในชุมชน แต่ด้วยศักยภาพ และจิตสำนึกของกลุ่มเยาวชนเหล่านี้ เชื่อเหลือเกินว่าสิ่งเล็กๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่นนี้ จะช่วยรักษาและฟื้นฟูลำห้วยทรายและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ใน อ.ร่องคำ ให้พลิกฟื้นกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้งได้อย่างแน่นอน

ณ วันนี้ แม้หนึ่งในก้อนเส้าของชุมชนอย่างลำห้วยทราย จะยังไม่พลิกฟื้นขึ้น อย่างทันทีทันควัน แต่ด้วยการเติบโตอย่างเข้มแข็งของเส้าอีกก้อนหนึ่งในนามเยาวชน และชุมชน อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ ก็ทำให้มั่นใจได้ว่า อย่างไรก็ตาม ลำห้วยทรายจะ ไม่มีวันต้องเสื่อมโทรมอย่างโดดเดี่ยวอีกต่อไป

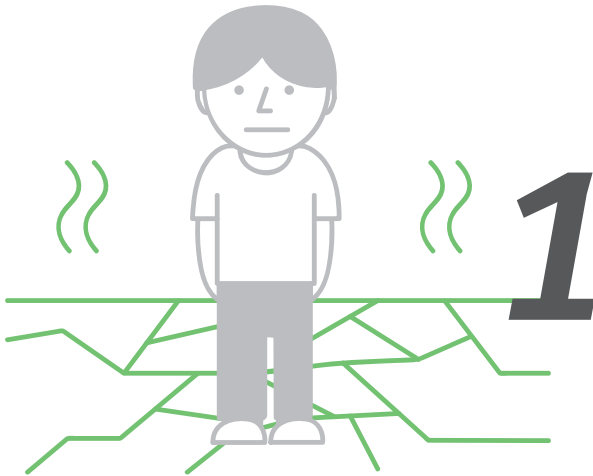
เพราะวันนี้กลุ่มเยาวชนและชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของ เส้นเลือดใหญ่สายนี้ อย่างแน่นอน และพร้อมจะสละเวลาในชีวิต เพื่อฟื้นฟู ระบบนิเวศของทั้งป่าไม้และลำห้วยอย่างเข้มแข็งจริงจัง

เพื่อความสุขของทุกชีวิตในดินแดนแห่งนี้

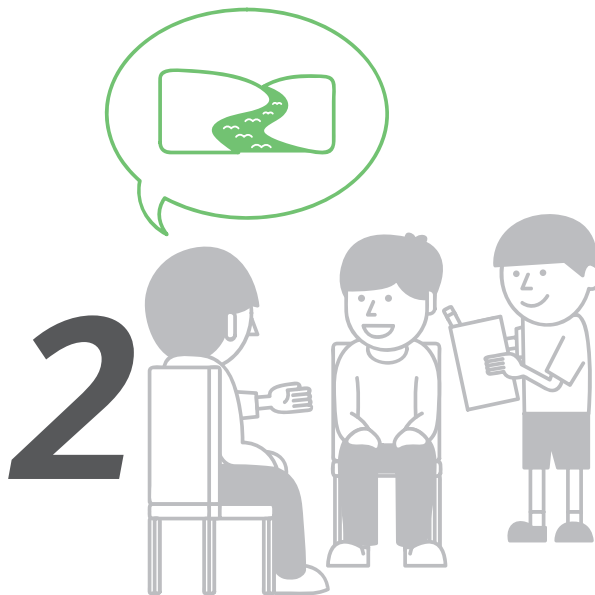

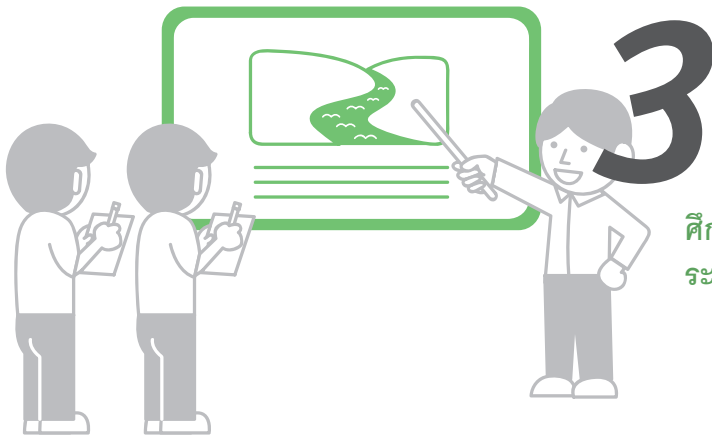
สรุปขั้นตอนการทำงาน

ลำห้วยทรายน้ำแห้งและมีการปล่อย
น้ำเสียจนมีสภาพเสื่อมโทรม

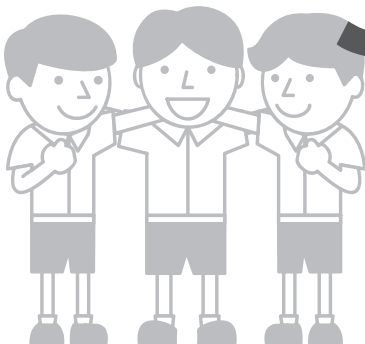

ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย
สร้างแนวร่วมครัวเรือนดูแลห้วยทราย

3 ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนและ
ระบบนิเวศลำห้วยทราย

จัดค่าย 'นักรบสิ่งแวดล้อม'
ขยายเครือข่ายเยาวชนร่วมดูแล
ห้วยทราย

5 ปลูต้นไม้ฟื้นฟูระบบนิเวศ
ลำห้วยทราย

สิ่งที่ได้เรียนรู้

นิธนันท์ นาเมืองรักษ์ (ก้อย)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

โรงเรียนร่อนคำ

“การเข้ามาทำงานในจุดนี้มันเปลี่ยนทุกสิ่งทุกอย่างของผมไปเลย เมื่อก่อนนี่ผมเป็นคนขี้อาย ไม่กล้าพูดไม่กล้าคิด แต่พอได้ทำจึงทำให้เรารู้ว่านี่คือสิ่งที่เราชอบ จึงหันตนเองเข้าสู่วงการสิ่งแวดลอมอย่างเต็มตัว อยากให้ชุมชนมีสภาพแวดลอมที่ดี ทุกคนร่วมมือกันดูแล สิ่งแวดลอมให้อยู่ยาวนานๆ จนชั่วลูกหลาน และอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในเรื่องสิ่งแวดลอมไปเรื่อยๆ”

ดาร์รัตน์ นาพรมมา (ยู้ย)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนร่อนคำ

“เมื่อก่อนไม่เคยสนใจอะไรรอบตัว ไม่เคยคิดทำกิจกรรม และไม่คิดว่าต้องมาทำงานเกี่ยวกับสิ่งแวดลอม แต่เมื่อได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับรุ่นพี่ ได้เรียนรู้และเริ่มมีความรู้ในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน ได้ความร่วมมือจากชุมชน ได้ทำงานด้านที่ตัวเองถนัด ก็ทำให้รู้สึกอยากทำและอยากสานงานต่อจากรุ่นพี่อยากดูแลสิ่งแวดลอมให้ดีขึ้น อยากให้ชุมชนช่วยกันดูแลช่วยทราयर่วมกับเด็กๆ อย่างพวกเราต่อไป”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

กลุ่มจิต ดอนภิรมย์

อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

“การทำงานอย่างมีส่วนร่วมเป็นการลดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนได้ดีมาก คือเขาก็เข้าใจเรา เราก็เข้าใจเขา เป็นมิตรแต่ต่างวัยต่อกัน โครงการปลูกใจ รักโลก แตกต่างจากโครงการอื่นตรงที่โครงการอื่นทำเสร็จแล้วจบ แต่โครงการนี้สอนเรื่องความยั่งยืน ตรงนี้มีคุณค่ามากกว่ารางวัลที่เราได้รับ สิ่งที่ได้และครูได้คือความยั่งยืนในการเรียนรู้ ก็อยากพัฒนาศักยภาพการทำงานของกลุ่มชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และปลูกฝังจิตสำนึกให้กับเด็กเยาวชนให้รักสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองต่อไป”

โครงการเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาพื้นที่ ห้วยทรายให้ยั่งยืน

โดย : กลุ่มเยาวชนคนรักบ้านเกิดจิตอาสาพัฒนาพื้นที่ห้วยทราย
ให้ยั่งยืน โรงเรียนร่อนคำ จ.กาฬสินธุ์

หัวหน้าโครงการ

นายนิธินันท์ นาเมืองรักษ์

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวไมพร เยาวพันธ์
2. นางสาวทัศนีย์ คงสมหวัง
3. นางสาวอรพรรณ โพนไสว
4. นางสาวดารารัตน์ นาพรมมา
5. นางสาวชนิดา แก้วชาวี

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์กลุ่มจิต ดอนภิรมย์
โรงเรียนร่อนคำ

